

ZELENÁ KNIHA ČMKOS

K NÁRODNÍMU PLÁNU HOSPODÁŘSKÉHO RŮSTU

Zelená kniha ČMKOS k Národnímu plánu hospodářského růstu vznikla v rámci projektu „Sociální dialog pro sociální smír a hospodářský růst“, Registrační číslo CZ.03.01.03/00/22_001/0000084, který je financován z prostředků ESF prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost plus a státního rozpočtu ČR.

**Spolufinancováno
Evropskou unií**

Zpracoval:

Ing. Martin Fassmann
Hlavní ekonom ČMKOS

Spolupráce:

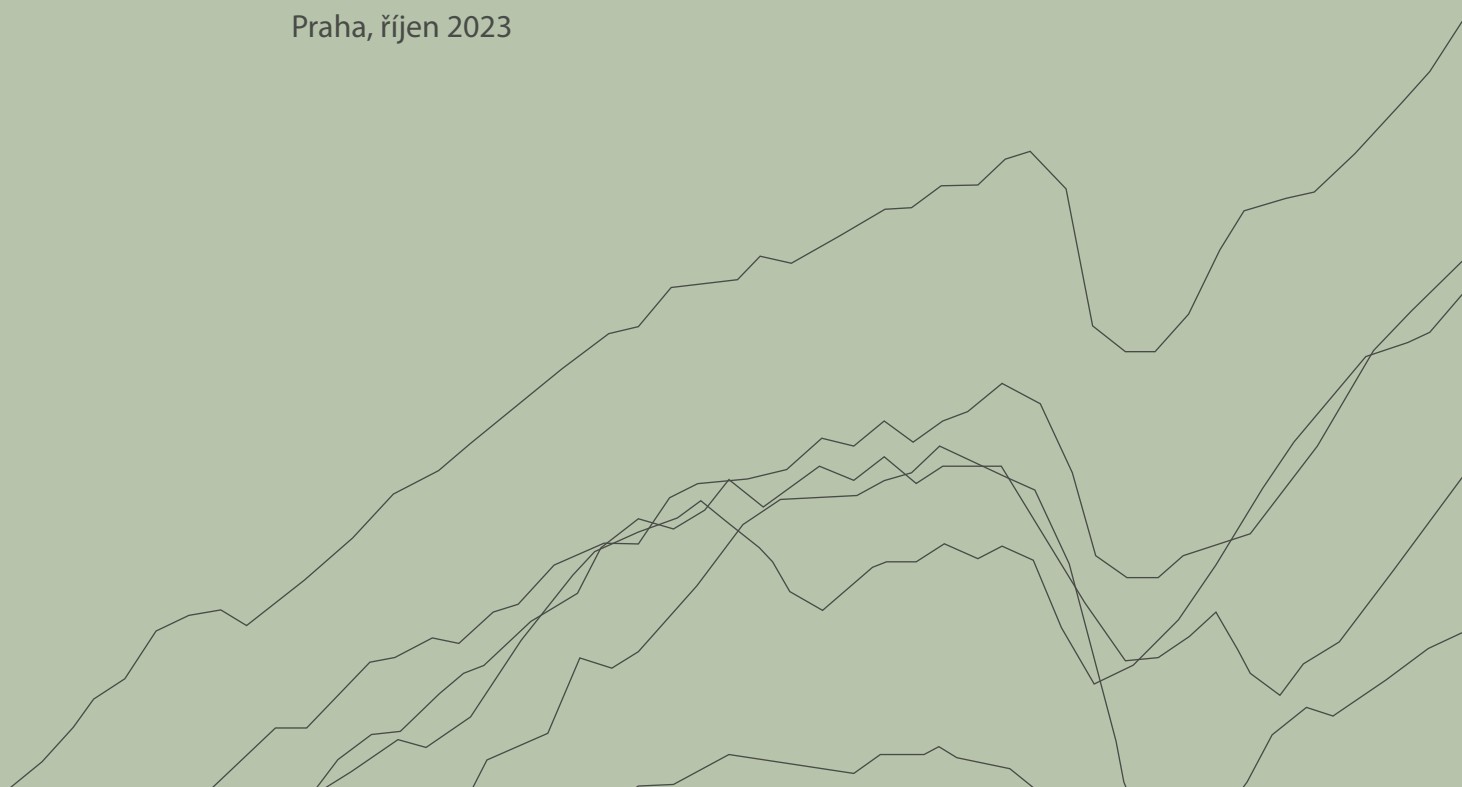
Doc. Ing. Tomáš Pavelka, Ph.D.
Makroekonomické oddělení ČMKOS

Ing. Hana Popelková
Socio-ekonomické oddělení ČMKOS

Zelená kniha ČMKOS k Národnímu plánu hospodářského růstu vznikla v rámci projektu „Sociální dialog pro sociální smír a hospodářský růst“, Registrační číslo CZ.03.01.03/00/22_001/0000084, který je financován z prostředků ESF prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost plus a státního rozpočtu ČR.

© Českomoravská konfederace odborových svazů
Politických vězňů 11/149, 110 00 Praha 1

Praha, říjen 2023

Obsah

I.	Kontext	1
II.	Směry a cíle hospodářské politiky ČR	4
III.	Změna vnějších podmínek	7
IV.	Zelená a Bílá kniha ČMKOS k Národnímu plánu hospodářského růstu	9
V.	Diskusní okruhy a klíčové otázky	11

I.

Kontext

ČMKOS vydala již v roce 2015 dokument s názvem „[Vize změny hospodářské strategie ČR](#)“, který tematizoval otázku nízkých mezd v ČR, profilu české ekonomiky a východiska z pasti levné práce. V roce 2019 publikovala ČMKOS další klíčovou studii s názvem „[Šance na přibližování českých mezd vyspělé EU](#)“, která analyzovala ekonomické a sociální souvislosti tzv. pasti levné ekonomiky. Tuto práci pak ČMKOS dále prohloubila v roce 2021 v dokumentu „[Konvergence trhu práce a mezd k nejvyspělejším zemím EU](#)“¹.

Uvedené studie identifikovaly jako hlavní problém České republiky stále zjevnější dlouhodobou neúnosnost jejího hospodářského „modelu levné práce“, tj. snižující se potenciál české pracovní síly, dominantně subdodavatelské postavení české ekonomiky, velmi pomalou sociální a ekonomickou konvergenci k nejvyspělejším státům EU a přetrvávající nízké ocenění produktu a potažmo i práce. Kritizovaly absenci strategické národní debaty o změně české ekonomiky pro příští desetiletí i absenci celospolečenského konsenzu na budoucím směřování české ekonomiky.

Namísto slibované moderní konkurenceschopné ekonomiky byl v ČR prosazen a záměrně dlouhodobě podporován extenzivní ekonomický model nízkonákladové ekonomiky. Byly to výše uvedené studie, které jasně prokázaly, že je v České republice dlouhodobě aplikován hospodářský model málo rozvinutých závislých zemí². Vše, co se kolem nás děje, jsou fakticky více či méně zřetelné projevy tohoto modelu, jako např. klíčová odvětví v rukou nadnárodních korporací³, permanentní odliv kapitálu ze země⁴, nízké ocenění produktu⁵, znehodnocení

1 Vedle těchto souhrnných studií byly v řadě oblastí zpracovány detailnější studie k jednotlivým sektorovým politikám (rozpočtová, měnová, daňová, mzdová a sociální). Nejdůležitější z nich byly následující:

ČMKOS (2016) Snižování tzv. nemzdových nákladů práce – mýty, fakta, souvislosti.

ČMKOS (2016) Zkracování pracovní doby a konkurenceschopnost.

ČMKOS (2018) Přínosy a náklady přistoupení k eurozóně.

ČMKOS (2018) Dlouhá pracovní doba a nízké mzdy – dvě tváře hospodářského modelu ČR.

2 Jde zejména o spoléhání se na nízké náklady – tedy nízké mzdy, podhodnocený měnový kurz, což však vede zpravidla k technologickému zaostávání, produkci na nižším stupni zpracování, nižšímu ocenění produkce, nižší přidané hodnotě či nižší souhrnné produktivitě. Tento model tak vedl v České republice k uzamčení v pasti středního příjmu. Podrobněji viz. Fassmann, M. a kol. (2019) Šance na přibližování českých mezd vyspělé EU.

3 Např. síťová odvětví – energetika, telekomunikace, vodárenství. Dále pak např. bankovníctví, maloobchod apod.

4 Již dlouhodobě se diskutuje o odlivu zisků (v podobě dividend, úroků apod.) z České republiky, který již několikrát atakoval 6 % HDP. V roce 2019 činil např. odliv zisků absolutně cca 346 mld. Kč, což představovalo 6 % HDP. V roce 2022 činil odliv zisků z České republiky 4,3 % a byl třetím největším po Maltě a Irsku

5 Tomuto problému se ČMKOS věnovala ve své publikaci Fassmann, M. a kol. (2019) Šance na přibližování českých mezd vyspělé EU. Zde bylo např. uvedeno, že dochází k nižšímu přenosu poznatků rozvoje vědy a techniky do výroby (technologické novinky jsou uplatňovány např. ve výrobcích zahraničních matek), nízké realizační ceny produktů, které rostou při přechodu vlastnictví např. na obchodní společnosti, které realizují prodej výrobků v zahraničí, necenové přerozdělení přidané hodnoty apod.).

(výprodejový) kurz národní měny⁶, velmi nízký podíl náhrad zaměstnanců na přidané hodnotě versus velmi vysoký podíl zisku⁷, extrémně nízké zdanění zisku a kapitálu versus extrémně vysoké zdanění práce a spotřeby (v porovnání s vyspělými zeměmi)⁸. Dále dlouhodobě nízké mzdy⁹ a velmi dlouhá pracovní doba¹⁰, opakující se tlak¹¹ na privatizaci lukrativních částí veřejných služeb (školství a zdravotnictví) a transferů (důchody) na straně jedné, a snahy o zatlačení podnikatelsky nezajímavé části sociálních služeb a transferů na úroveň chudinské péče na straně druhé.

Studie ČMKOS poukázaly na bezvýchodnost tohoto modelu hospodářské politiky. Vyznění provedených modelových propočtů bylo jednoznačné. Pokud by Česká republika postupovala i nadále ve své hospodářské (a mzdové) politice stejným směrem, jakým postupovala v předchozích deseti (prakticky i dvaceti) letech, dočkali by se čeští zaměstnanci mzdového vyrovnání se svými německými či rakouskými sousedy nejdříve za sto let.

Pro Českou republiku jako „nejzápadnější z východních zemí“, ležící v těsné blízkosti nejbohatších regionů Evropské unie, vytvářejí extrémní rozdíly v úrovni odměňování zaměstnanců značný problém. Ten, pokud zůstane neřešen, bude v čase narůstat. Řadu věcí nedokážeme dnes ještě rozpoznat, nicméně některé problémy se již ukazují. Chronický nedostatek pracovních sil na českém trhu práce a snaha o další a další nasávání pracovní síly ze stále vzdálenějších exotických zemí je asi nejzřetelnějším znamením bezvýchodnosti extenzivního modelu české ekonomiky. Dalšími mohou být například narůstající personální problémy v českém zdravotnictví spojené s migrací českých lékařů a zdravotních sester za vyššími výdělky do zahraničí, výpadky dodávek některých klíčových léků, přetrvávající horší kvalita dovážených potravin a dalšího zboží, prolínání „západních cen“ do oblasti nemovitostí, energií aj., to vše je ve skutečnosti jen pomyslnou špičkou ledovce.

-
- 6 Jako součást šokové formy transformace v roce 1990 došlo k postupné devalvaci československé koruny o 114 % až na 28 CZK/USD a 18,23 CZK/DEM (viz. např. <https://www.patria.cz/zpravodajstvi/4311167/devalvace-koruny-pred-30-lety-podle-ekonomu-byla-nezbytna.html>).
- 7 Např. podle výpočtu z dat Eurostatu byl podíl zaměstnanců na přidané hodnotě v České republice 48,9 %, v celé EU 52,1 %, v Německu 57,5 % a v Rakousku 54,2 %. Podíl zisku je dopočet do 100 %. (vypočteno z dat Eurostatu viz: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10_a10_custom_10664516/default/table?lang=en)
- 8 Např. podle OECD podíl majetkových daní na HDP činil v roce 2022 v České republice 0,2 %, v Německu 1,2 % a v Rakousku 0,6 %. Podíl daní na statky a služby činil v České republice 10,8 %, v Německu 10,5 % a Rakousku 11,6 %. (viz. <https://data.oecd.org/tax/tax-on-goods-and-services.htm#indicator-chart>)
- 9 Mzdy lze aproximovat nominálními hodinovými náklady práce. Podle Eurostatu např. v roce 2022 činily 16,4 eur za hodinu, v celé EU 30,2 eur za hodinu, v Německu 39,4 eur za hodinu a Rakousku 38,1 eur za hodinu (viz: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lc_lci_lev/default/table?lang=en).
- 10 Podle Eurostatu byla průměrná týdenní pracovní doba v roce 2022 v České republice 39,3 hodin, kdežto v EU jako celku 36,5 hodin, v Německu 34,7 hodin a v Rakousku 35,2 hodin. (viz: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/LFSA_EWHUN2_custom_7460494/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=e3f930a8-28ff-4f93-8cf5-765ff464df7c).
- 11 Jde např. o některé silné finanční skupiny, kterým některé vlády svými kroky nahrávaly – např. snaha o převedení fakultních nemocnic na akciové společnosti (proti tomu se v roce 2008 postavily zejména zdravotnické odbory), důchodová reforma – resp. zavedení druhého důchodového pilíře z roku 2013, kdy se veřejné peníze začaly přesouvat do soukromých penzijních fondů apod.

Cílem uvedených studií proto především bylo otevřít diskusi o změně hospodářské politiky. Šlo o posouzení šance České republiky, jako středně vyspělé země s dlouhodobou průmyslovou tradicí a minimálními surovinovými zdroji, využít nové směry a možnosti rozvoje vědy, techniky, digitálních technologií i nových systémů řízení k zásadní změně struktury české ekonomiky a v konečném důsledku k produkci vysoce konkurenceschopných výrobků a služeb s vysokou přidanou hodnotou. Šlo tedy o to, řečeno ve zkratce, posoudit, jaké šance má ČR na faktické „přeskočení“ jedné vývojové etapy. Jaké jsou její šance dostat se výkonově do blízkosti nejvyspělejších zemí EU v dohledném (ještě srozumitelném) čase na straně jedné, a jaké jsou její možnosti plně využít nastupující technologickou změnu (označovanou svého času jako Průmysl 4.0) ke zrychlené restrukturalizaci podobné té, kterou v minulosti úspěšně prošlo Dánsko nebo Finsko, na straně druhé.

Jedním ze zásadních doporučení výše uvedených studií bylo zpracovat pro prosazení, řízení a koordinaci výše naznačených procesů společensky konsensuální řídicí program Národní plán hospodářského růstu. Základem tohoto programu měla podle představy ČMKOS být celonárodní dohoda o spolupráci hlavních politických stran, sociálních partnerů a převážné části společnosti na nutnosti zásadních ekonomických i společenských změn.

Bohužel celá řada vnějších i vnitřních, objektivních, ale i subjektivních faktorů tuto představu řízené restrukturalizace ekonomiky České republiky nejen že zastavila, ale fakticky negovala.

II.

Směry a cíle hospodářské politiky ČR

Pandemie covidu a její negativní dopady do veřejných financí, ale především několik etap snižování daní¹² (lépe řečeno destrukce daňových příjmů konsensuálně realizovaná představiteli většiny koaličních, ale i opozičních stran) v podstatě uzavřelo cestu jakýmkoli aktivním opatřením hospodářské politiky ve výše naznačeném směru. Pro budoucnost ČR zásadní cíl, modernizovat a restrukturalizovat českou ekonomiku směrem k oborům s vyšší přidanou hodnotou, byl zaměněn za cíl napravit vysoké deficity veřejných financí, lépe řečeno úměrně dříve provedenému snížení daní ponížít výdaje veřejných rozpočtů.

Záměrnou manipulací s daněmi (viz poznámka pod čarou č. 12) se vytvořil problém veřejných financí, který se nyní bude „řešit“ tak, že se účet za masivní snížení daní uskutečněné v minulých letech přenesne na výdajovou stranu rozpočtů. Do budoucna se tak výrazně a nenávratně zúží rozsah veřejných služeb a transferů, které jsou občanům ČR poskytovány bezúplatně systémy sociální ochrany na bázi celonárodní solidarity (bohatých s chudými, mladých se starými, zdravých s nemocnými).

Přidanou hodnotou tohoto řešení bude privatizace profitabilních částí systémů sociální ochrany (především důchodové a zdravotní pojištění). U neprofitabilních částí systémů sociální ochrany (jedná se v podstatě o sociální dávky a příspěvky – rodinné dávky: přídatky na dítě, porodné, pohřebné, náhradní výživné, příspěvek na bydlení, ale i dávky ve finanční nouzi – příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádnou okamžitou pomoc, příspěvky na pomoc pro zdravotně postižené apod.) nás od nápravy „veřejných rozpočtů“ čeká zásadní redukce objemu výdajů a výše dávek. Tedy prakticky změna na chudinskou péči. To, čeho jsme dnes svědky, je nejzásadnější změnou míry přerozdělení ve společnosti od tzv. Klausových reforem na počátku devadesátých let minulého století¹³. Příčinou současných redukcí, eufemisticky nazývaných reformami, jsou tedy dřívější masivní snížení daní, nikoliv nadměrná čerpání či rozmařilost našich sociálních systémů. O tom nepřímě svědčí i to, že míra sociální ochrany v České republice, měřená např. podílem jednotlivých sektorů sociálních služeb a transferů na HDP, je v evropském kontextu velmi střídá¹⁴. Naopak problém zcela zřetelně signalizuje míra přerozdělení – daňová kvóta¹⁵ – která je v evropském kontextu velmi nízká. Opticky se sice nalézá na úrovni 35,4 %, reálně je však o více než dva body nižší. Nachází se tedy zhruba cca 6 procentních bodů pod průměrem Evropské unie¹⁶.

12 Viz. např. způsob zrušení superhrubé mzdy, Loss Carryback, zrušení daně z převodu nemovitostí, snížení sazeb DPH, paušály pro OSVČ, paušální daně pro OSVČ, zrychlení odpisů apod.

13 Jednalo se zejména o rychlou velkou privatizaci (která byla rychlejší než změny v právním systému) – včetně kupónové privatizace, dále deregulaci cen, znehodnocení československé koruny (vytvořil se jistý polštář pro vývozce), malou privatizaci, restituce, stlačení mzdového růstu či zavedení vnitřní směnitelnosti měny.

14 Např. v roce 2022 byl podíl výdajů na sociální ochranu na HDP v České republice 13,7 %, v EU-27 19,5 %, v Německu 20,4 %, v Rakousku 20,6 % a ve Francii 23,8 %. (viz. Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10a_exp_custom_10651245/default/table?lang=en)

15 Podíl příjmů z daní a sociálního pojištění

16 Podle Eurostatu byla daňová kvóta v roce 2022 v České republice 35,4 % HDP, v EU-27 byla 41,2 %, v Německu 42,5 %, v Rakousku 43,6 % a ve Francii 48 %. (viz. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10a_taxag/default/table?lang=en&category=gov.gov_gfs10.gov_10a)

Bohužel je smutnou zkušeností, že přímá souvislost mezi vybraným objemem daní a pojistného a výší poskytovaných veřejných služeb a transferů není obvykle veřejností dostatečně vnímána. Je to mimochodem i proto, že vznikající disparita je obvykle překryta deficitem (půjčkou), nebo aktuálně velmi vysokým nominálním ekonomickým růstem (nebo obojím). Takže pro normálního občana či firmu se při aktuálním snižování daní „nic negativního neděje“, právě naopak. Tak je posilována jeho víra v to, že je možné dlouhodobě udržovat ekonomiku s nízkým (a ještě nižším) zdaněním a vysokými (a ještě vyššími) veřejnými výdaji a sociálními transfery, které někdo jiný zaplatí. A tak se znovu a znovu snižují daně, ovšem ne plošně, ale jen někomu, až dojde k výraznému zpomalení ekonomiky, nebo výraznému nárůstu dluhu (nebo obojímu).

A pak přijdou ekonomické problémy a „hodina pravdy“. A je velkým paradoxem, že to jsou skupiny beneficentů dřívějších daňových redukcí, které pak první volají po „nápravě veřejných financí“, po zpoplatnění veřejných služeb a redukcí sociálních transferů. Je to logické, i když obecně veřejností ne příliš vnímané. Nevšímají si totiž dostatečně faktu, že ty subjekty, které jsou největšími beneficiety snížených daní, většinou nejsou významnými příjemci veřejných služeb a transferů (a naopak). Jinak řečeno, k uskromňování jsou voláni (a posléze donuceni) především ti, kterých se předchozí snižování daní prakticky vůbec nedotklo (či dotklo naprosto marginálně).

Tato změna směru hospodářské politiky, zřetelná už na sklonku funkčního období předchozí středo – levé vlády ANO/ČSSD (2014–2017), byla zesílena nástupem nové pravicové vlády (od 17. 12. 2021 do současnosti). Politika této vlády znamená z pohledu hospodářské politiky státu návrat zpět minimálně o jednu dekádu. Jde o návrat do období tzv. Topolánkových a Nečasových reforem veřejných financí. Do období, kdy vznikl na půdě nejsilnější strany současné koalice (ODS) programový projekt Modrá šance¹⁷. Do období zvratu v procesu mzdové konvergence a uzavření České republiky v pasti chudoby (tzv. pasti středního příjmu).¹⁸ Do období stále zřetelnějšího obsahového vyprázdňování sociálního dialogu a přípravy a přijímání klíčových sociálně ekonomických rozhodnutí mimo tento dialog, především mimo dialog se zástupci zaměstnanců.

17 Programový projekt Modrá šance byl představou ODS (Občanská demokratická strana) o ekonomické a politické reformě České republiky, navržený před volbami v roce 2006. Jeho hlavními body byly snížení daňové zátěže, zavedení rovné daně, podpora podnikatelského prostředí, reforma důchodového systému a redukce státního dluhu. Program zdůrazňoval také zvýšení osobní zodpovědnosti jednotlivců a omezení vlivu státu na ekonomiku.

18 Evropská banka pro obnovu a rozvoj (EBRD) již před delším časem upozorňovala na riziko, že zemím střední a východní Evropy hrozí uvíznutí v pasti středního příjmu. EBRD zmíněnou pastí rozumí stav, kdy daná země sice do jisté míry zbohatla (obvykle na úroveň 1–2/3 HDP na hlavu v USA), nicméně vyčerpala své dosavadní konkurenční výhody, obvykle zejména v podobě levné pracovní síly, a nedaří se jí najít jiný růstový model. EBRD upozorňuje, že v mnoha zemích existují dokonce skupiny, které mají zájem na tom, aby se dosažený stav již neměnil.

Hlavní problém hospodářské politiky České republiky spočívá v její časté měnlivosti. V ČR je hospodářská politika předchozích vlád považována téměř vždy za naprosto chybnou, kterou je nutno od základů změnit. Přitom se naprosto přehlíží něco takového jako je hierarchizace cílů hospodářské politiky¹⁹, resp. se v podstatě nikdo nesnaží tuto hierarchii vůbec definovat. Proto je charakter české hospodářské politiky spíše pasivní – reagující velmi často pouze ex post na již vyjevené zřetelné problémy. Proto byl mimo jiné zásadní úkol restrukturalizace ekonomiky překryt „aktuálním“, ve svém charakteru ovšem fakticky střednědobým úkolem nápravy veřejných financí. A to vše při záměrném neřešení opravdu aktuálního, klíčového problému české ekonomiky – velmi vysoké inflace. Zásadní zpomalení, či přímo zastavení inflace, je „prioritou priorit“ české hospodářské politiky. Inflaci je nutno zásadně zpomalit za pomoci všech nástrojů, které nám dává současná, a případně i budoucí, legislativa. Nemůžeme přihlížet tomu, jak inflace požírá naše příjmy, naši budoucnost. Bez zkrocení inflace se nedají ani napravit veřejné finance.

Vláda má dostatek možností, jak vývoj cen zpomalovat (např. využít možnosti cenové regulace, nezvyšovat sazby nepřímých daní, aktivně přesvědčovat prodejce a výrobce, aby nezvyšovaly bezdůvodně ceny²⁰, či přijmout některé kroky směřující k omezení deficitů rozpočtu). Může tak přispět ke zmírnění inflačních očekávání. Jistě není potřeba pokoušet se držet pod kontrolou všechny ceny, ale neměl by být větší problém kontrolovat cenový vývoj určitého menšího spektra potravin a dalších produktů nebo služeb vč. některých klíčových surovin (např. elektřiny). V podstatě těch produktů, které mají největší váhu v cenovém indexu.

Vláda nemůže jen pasivně přihlížet cenovému vývoji, zejména pokud se cenový růst pohybuje meziročně již druhý rok přes 10 % (v roce 2022 15,1 % a v roce 2023 10,7 %). Vláda jen registruje tento cenový pohyb a zřejmě očekává, že s inflací bude bojovat někdo jiný. Spoléhat jen na nepřímé nástroje, především na regulaci cenového vývoje pomocí úrokových sazeb centrální banky, je neúčinné. Naopak vysoké sazby dále inflaci živí, protože kromě jiného si vláda za rostoucí sazby pak půjčuje peníze formou státních obligací na financování státního dluhu. Zasahovat do cenového vývoje je také výhodnější, než zmírňovat dopady cenového růstu do valorizací dávek apod. dalšími vládními výdaji, a tedy rozvolněním finanční disciplíny. Prostě aktivní úloha vlády, v první řadě kontrola cen tak, jak to umožňuje zákon o cenách, je při současné úrovni inflace naprostou nezbytností.

Pasivita současné vlády je jedním z hlavních problémů české inflace. Právě tato pasivita velmi kontrastuje s tím, jak se s inflací bojovalo v devadesátých letech. Aktivně zasahovat do cenového vývoje je zjevně zcela mimo obzor současné vlády.

19 Hierarchie cílů hospodářské politiky bývá vysvětlována tak, že základním cílem je maximalizace společenského blahobytu, jehož součástí jsou jednak základní společenské cíle či hodnoty a tradiční ekonomické cíle. Mezi základní společenské cíle se tradičně zahrnuje svoboda, spravedlnost, nezávislost, demokracie, stabilní právní a institucionální rámec, zajištění sociálního smíru apod. Mezi tradiční ekonomické cíle se zahrnuje stabilní a vyvážený ekonomický růst, nízká míra nezaměstnanosti, nízká a stabilní inflace a vnější stabilita (vyrovnanost platební bilance). (viz. Urban, L. a kol. (1997) Praktická hospodářská politika. Praha: Nakladatelství VŠE v Praze.

20 Např. francouzská vláda se v létě 2023 dohodla s některými velkými prodejci a výrobci potravin na zmrazení nebo dokonce snížení cen u 5 000 výrobků denní spotřeby. (viz. <https://www.novinky.cz/clanek/ekonomika-francie-se-dohodla-s-nekterymi-prodejci-a-vyrobcipotravin-na-snizeni-cen-40442214>).

III.

Změna vnějších podmínek

Vedle výše uvedených vnitřních faktorů, zásadně měnících podmínky pro zpracování konsensuálního Národního plánu hospodářského růstu, jsou zde však i faktory vnější, které zásadně ovlivňují pohled na budoucí vývoj české ekonomiky a tím i strukturu a směr hospodářské politiky českého státu.

Česká ekonomika čelí celé řadě vzájemně provázaných problémů, jejichž výsledkem je velmi vysoká inflace – jedna z nejvyšších v Evropské unii. V inflaci České republiky se evidentně mnohem silněji než kde jinde odrážejí vnější inflační faktory, jako je přetrvávající vliv pandemie covidu a s ním spojené narušení mezinárodních dodavatelských řetězců (především z Číny), negativně ovlivňující klíčové oblasti českého průmyslu, vysoká závislost na dodávkách ruských surovin a energií, vysoká citlivost na dekarbonizační cíle Green Dealu a v neposlední řadě samozřejmě ukrajinský válečný konflikt, doprovázený značným přílivem válečných uprchlíků. Těch je u nás, v přepočtu na počet obyvatel, nejvíce z celé EU²¹. Všechny tyto vlivy se promítají do velmi vysokých cenových růstů energií, nerostných surovin, potravin, stavebních hmot i průmyslového zboží, i do služeb spojených s jeho přepravou vč. finančních služeb na straně jedné, a velmi vysokých deficitů veřejných financí (především státního rozpočtu) na straně druhé. Tyto trendy však nejsou nahodilé – jsou ve skutečnosti jen průvodními jevy silnějších a hlubších procesů. Procesů nacházejících se aktuálně jak zcela mimo zorný úhel hospodářské politiky České republiky, tak i mimo jakoukoli veřejnou debatu.

Je přitom patrné, že dochází k razantním změnám ve světové ekonomice, které se nutně ČR významně dotknou. Hovoří se o „fragmentaci“ světové dělby práce, o změnách podoby globalizace. Objevují se stále konkrétnější scénáře budoucího vývoje, které budou mít přímý i zprostředkovaný dopad na Českou republiku. Je pravděpodobné, že těmito scénáři budou různá odvětví a sektory zasaženy různě a budou také odlišně reagovat (přeskládání řetězců, rychlost změny). Služby mají lepší možnosti integrace a globalizovaného přístupu, pokud se jedná o služby v digitalizované (nikoliv personalizované) podobě. Je patrné, že dynamika obchodu zbožím oslabuje, ale u služeb se objevují další možnosti, které však mohou narazit na přísnější regulaci např. v oblasti kyberbezpečnosti.

21 Podle Eurostatu připadalo koncem října 2023 na 1000 „domácích“ obyvatel nejvíce ukrajinských občanů s dočasnou ochranou v České republice (33,7), Estonsku (26,3), Polsku a Bulharsku (26,1) v Litvě (25,8), když na celou EU šlo o 9,5 ukrajinských uprchlíků na tisíc obyvatel (viz. <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231208-2>)

Nejčastěji zmiňovanými možnostmi jsou:

- **Diverzifikace** – například geopolitická rivalita mezi USA a Čínou vede evropské firmy k prosazování diverzifikačních strategií. Jedním příkladem je strategie Čína +1. Jde o strategii setrvání v regionu východní Asie, ale zároveň o využití druhé „rezervní“ ekonomiky pro výrobu, např. Vietnam.
- **Reshoring** – návrat výrob z asijských oblastí do mateřských zemí (EU, USA). Pokud je možné výrobu automatizovat, pak levnější pracovní náklady v zemích jihovýchodní Asie nemusejí být již zásadním faktorem. Vzhledem k automatizaci, která je klíčovou složkou této strategie, vyžaduje ovšem kvalifikovanou pracovní sílu + levnější energii. Což je nyní klíčová překážka na straně EU.
- **Regionalizace** – ústup dlouhých výrobních řetězců vázaných na kontejnerovou přepravu na dlouhé vzdálenosti a spíše kooperace v daném regionu. Nejdále je propojení mezi zeměmi ASEAN (jihovýchodní Asie), kde hlavní roli motoru hraje čínská ekonomika. Z hlediska EU se může jednat o zajímavou strategii posílení diskutované strategické autonomie. Jako perspektivní region, kam by byla přemístěna „levná práce“, se obvykle chápe západní Balkán. Je ovšem otázkou, jaká role by v takovéto dělbě práce připadla ČR.
- **Posílení strategické autonomie** – oficiálně deklarováno v rámci EU (Francie), v řadě oblastí ale vnímáno i jako otázka národní bezpečnosti (USA - polovodiče). V současné době jsou zvažovány vhodné strategie, které zřejmě budou zahrnovat značné dotace směřující do vytipovaných odvětví. Problémem může být nedostatek kvalifikované pracovní síly (tj. zpracovatelský průmysl) a efektivita dotací (riziko vytvoření velkých na státu závislých dobývačů renty).
- **Blokové uspořádání světa** – jeden ze scénářů, jehož pravděpodobnost roste spolu s rostoucím napětím ve světě. Na jedné straně blok tzv. Západu dominovaný USA, na druhé straně blok vedený Čínou a RF (a další země, např. Irán), a zřejmě „hnutí nezúčastněných“, tj. země, které se pokusí udržovat politické a ekonomické vazby s oběma bloky. Pro EU je to velmi nebezpečné, neboť nemá připravenou žádnou strategii, jak čelit případnému přerušení vazeb s Čínou (české zboží směřující do Německa často končí právě na asijském trhu). Odpojení se od RF vede k obtížnému a drahému hledání alternativ, zejména v případě primárních komodit a hnojiv, a zvyšuje světové ceny. EU přitom nedisponuje dostatečnou surovinou základnou, a nemá ani k dispozici klíčové výroby, které jsou nutné k posílení výroby obnovitelných zdrojů energie. Výroba fotovoltaických panelů je koncentrována v Číně, výroba hliníku se stává pro vysoké ceny energií v EU nekonkurenceschopnou²² (hliník se vyrábí v Číně a RF), zpracování mědi je opět silné především v Číně.

22 ING. Aluminium smelter shutdown threaten Europe's green transition. Online. Dostupné z: <https://think.ing.com/articles/aluminium-smelter-shutdowns-threaten-europes-green-transition>

IV.

Zelená a Bílá kniha ČMKOS k Národnímu plánu hospodářského růstu

Výše uvedený soubor vnějších a vnitřních faktorů nutně vyžaduje zásadní redefinici představy ČMKOS o struktuře a zaměření Národního plánu hospodářského růstu. Zásadní rozchod programových cílů ČMKOS s cíli a záměry současné vlády, tedy rozchod v představě o základních směrech a cílech hospodářské (i sociální) politiky, prakticky znemožňuje zpracování celospolečensky konsensuálního „Národního plánu hospodářského růstu“. Iluzí se samozřejmě stává i možnost uzavřít s touto vládou „celonárodní dohodu o spolupráci hlavních politických stran, sociálních partnerů a převážné části společnosti na nutnosti zásadních ekonomických i společenských změn“.²³

Tato aktuální situace ovšem neznamená, že ČMKOS na toto programové směřování rezignuje. Právě naopak. V současné situaci považuje za klíčové formulovat či reformulovat v nových podmínkách vlastní pohled na zásadní otázky hospodářské a sociální politiky a vybídnout k veřejné diskusi relevantní společenské aktéry. Cílem Zelené knihy ČMKOS je formulace zásadních diskusních okruhů a jednotlivých otázek, které chce ČMKOS ve veřejné debatě tematizovat.

ČMKOS volí těchto následujících 6 oblastí:

- 1) ekonomický růst a konvergence mezd a platů,
- 2) boj proti inflaci,
- 3) reforma daní a daňová spravedlnost,
- 4) změny v klíčových segmentech sociální ochrany (důchody a zdravotnictví),
- 5) boj proti negativním jevům v ekonomice,
- 6) šance a rizika přijetí eura.

Volba uvedených tematických okruhů není nahodilá. Témata byla volena tak, aby směřovala k formulaci zásadních programových cílů ČMKOS v oblasti hospodářské politiky ČR, tzv. Bílé knize ČMKOS k Národnímu plánu hospodářského růstu. Ta bude obsahovat zpracované návrhy legislativního i nelegislativního charakteru, jejichž ambicí bude posílení ekonomického růstu a udržení sociálního smíru v době společenských otřesů a transformačních trendů. „Zelená kniha ČMKOS k Národnímu plánu hospodářského růstu“ bude provázána se sérií šesti expertních tematických setkání k výše definovaným oblastem.

23 Z obecného pohledu uzavření takovéto dohody iluzí není. Česká republika byla fakticky jednou z mála zemí SVE, kde takováto dohoda mezi vládou, odbory a zaměstnavateli v minulosti, na počátku ekonomické transformace v roce 1990, opravdu uzavřena byla.

Konečným cílem výstupů Zelené a Bílé knihy je zahájit diskusi nejen uvnitř odborů – na úrovni centrály, odborových svazů i odborových organizací, ale také vně odborů – mezi představiteli českých firem, profesních svazů a dalších relevantních společenských subjektů, o budoucnosti české společnosti, o místě českého státu v kontextu evropské i světové ekonomiky. Tato diskuse dosud v české společnosti neproběhla, nebo se klíčových témat budoucnosti dotkla jen okrajově.

ČMKOS chce být, tak jako mnohokrát v minulosti dokázala, konstruktivním partnerem i v nelehké době ekonomické stagnace a aktivním hráčem při rýsování nových politik pro hospodářskou obnovu a růst. Zelená i Bílá kniha ČMKOS k Národnímu plánu hospodářského růstu navazují na ambice předchozích úspěšných strategických analýz ČMKOS, které vnesly do veřejné debaty nové pohledy a možná řešení týkající se problémů České republiky.

V.

Diskusní okruhy a klíčové otázky

Diskusní okruh č. 1:

- Ekonomický růst a konvergence mezd a platů

Klíčové otázky:

- *Jaká je aktuální situace ČR v oblasti konkurenceschopnosti?*
- *Jak vypadá současný ekonomický model, jaká byla jeho geneze a jaké jsou jeho perspektivy?*
- *Je makroekonomický ukazatel produktivity práce vhodným ukazatelem konkurenceschopnosti? Jaké jsou problémy s ním spojené?*
- *Opravdu pomáhá posilování extenzivního charakteru české ekonomiky růstu její konkurenceschopnosti?*
- *Jaké jsou možné varianty konvergence ekonomiky ČR a potažmo mezd k nejvyspělejšímu zemím EU a jaké ukazatele konvergence volit?*
- *Jak lze charakterizovat český ekonomický model a jeho genezi? Jaké je postavení nadnárodních firem v českém ekonomickém modelu a co to může znamenat pro budoucnost?*
- *Má ještě Česká republika možnost volby svého ekonomického modelu? Jak by měl vypadat a kam by měl směřovat?*
- *Jaký bude dopad tzv. balíčku opatření „napravujícího“ veřejné finance na mzdový vývoj v následujících letech?*

Diskusní okruh č. 2:

- Boj proti inflaci

Klíčové otázky:

- *Jaký je aktuální vývoj inflace v ČR, ve státech Evropské unie vč. sousedících států SVE a v klíčových zemích světa?*
- *Jaké jsou příčiny velmi vysoké inflace v České republice v porovnání s ostatními státy? Jaký je podíl vnějších a vnitřních faktorů?*

- *Jakou pozici zastávají klíčové orgány v boji proti inflaci – vláda, ČNB, nezávislí regulátoři?*
- *Úloha regulujících institucí v oblasti cen a zhodnocení jejich současných aktivit?*
- *Nástin aktivních antiinflačních opatření - „antiinflačního plánu pro ČR“?*
- *Jaké jsou vnější a vnitřní faktory ovlivňující vývoj inflace v ČR?*
- *Jaký je odhad vývoje inflace pro rok 2024 a 2025?*
- *Jak vypadají aktuální prognózy inflace a ekonomického růstu v ČR v kontextu prognóz ostatních evropských a klíčových světových zemí?*
- *Stručná charakteristika vývoje inflace v ČR po roce 1989?*
- *Jaký bude dopad tzv. balíčku opatření „napravujícího“ veřejné finance na vývoj inflace v následujících letech?*

Diskusní okruh č. 3:

- Reforma daní a daňová spravedlnost

Klíčové otázky:

- *Jaká je současná situace v oblasti míry a struktury zdanění v České republice?*
- *Jaký účel sledovaly daňové změny při daňových reformách v předchozích dvou dekadách?*
- *Jaké jsou klíčové distorze v českém daňovém systému a co udělat pro jejich odstranění?*
- *Jaké cíle má sledovat daňová reforma?*
- *Jaká opatření přijmout na posílení spravedlivého rozložení daňového břemene?*
- *Jaký by měl být obsah, směr a etapizace zásadní daňové reformy?*
- *Co je to tzv. švarcsystém a jak působí?*
- *Kolik osob působí v oblasti nepravého podnikání a jaké ztráty to přináší veřejným financím?*
- *Jaké jsou různé možnosti daňové optimalizace u daně z příjmu při zdanění OSVČ?*
- *Jaká opatření a v jaké souslednosti je nutno přijmout k nápravě daňové soustavy?*
- *Jaké dopady na daňovou (a rozpočtovou) soustavu budou mít redukční opatření obsažená v takzvaném balíčku nápravných opatření?*

Diskusní okruh č. 4:

- Změny v klíčových segmentech sociální ochrany (důchod a zdravotnictví)

Klíčové otázky:

- *Jaké byly původní záměry v oblasti důchodového a zdravotního pojištění – vývoj pojistných systémů?*
- *V jaké kondici jsou v současné době systémy důchodového a zdravotního pojištění?*
- *Jaké jsou distorze v systémech sociálního a zdravotního pojištění a jaké jsou možnosti jejich nápravy?*
- *Jaký byl vývoj těchto systémů, co znamenají a jaké mohou mít důsledky záměry snížit tzv. nemzdové náklady práce?*
- *Jaké jsou nové reformní záměry v oblasti důchodového a zdravotního pojištění?*

Diskusní okruh č. 5:

- Boj proti negativním jevům v ekonomice

Klíčové otázky:

- *Jaký je zhruba rozsah stínové ekonomiky v ČR?*
- *Jak se stínová ekonomika měří?*
- *Jak se pohybují odhady stínové ekonomiky v ČR?*
- *Jak se definuje práce na černo?*
- *Jaký je rozsah, struktura a další specifické charakteristiky práce na černo v ČR?*
- *Jaká byla a je úloha sociálních partnerů v boji proti stínové ekonomice a práci na černo?*
- *Jaký by mohl být stručný nástin plánu boje proti stínové ekonomice a práci na černo?*

Diskusní okruh č. 6:

- *Šance a rizika přijetí eura*

Klíčové otázky:

- *V čem lze spatřovat obecné výhody vstupu do eurozóny?*
- *Může urychlit vstup do eurozóny konvergenci ČR k nejvyspělejší zemím?*
- *Jaké jsou výhody vstupu pro podnikatelský sektor?*
- *Jaké jsou náklady vstupu ČR do eurozóny?*
- *Co to je Evropský stabilizační mechanismus a jak funguje?*
- *Náklady bankovního sektoru na vstup do eurozóny?*
- *Vliv vstupu na hospodářskou politiku státu a politiku konvergence?*

Českomoravská konfederace odborových svazů

Politických vězňů 1419/11

Nové Město

110 00 Praha 1

Telefon: +420 739 505 444

E-mail: info@cmkos.cz

Datová schránka: n8r6kbd

IČO: 00675458

DIČ: CZ00675458

